

İrade TUNCAY

iradetuncay@rambler.ru

Yol Romanı

(I hissə)

Roman... Roman?.. Roman?!..

Niyə roman? Roman ağır janrdı. Romana başlamaq da ağır yük. İçində başlayıbsa bəs? Önünü kəsə biləcəksənmi? Gələcəksə gələcək. Ya da gəlib artıq, çırpınır dalğa kimi vurur çölə. Yaz, artıq rahatla. Görən mən niyə şeir yaza bilmirəm?.. Şeir bəzən böyük bir romanın ağırlığını daşıyır. Bax, belə olsunmu?..

(Ardı 3-cü səhifədə)

Yol Romanı

Sözə nə şəkildəsə aidiyəti olan insanları xarakterizə edəndə müraciət etdiyin ilkin mənbə yənə söz olur. Yazdıqlarında özünü nə dərəcədə gizlədə bilir insan? Ya da yetərinçə tanıda bilirmi? Məncə, nə qədər gizlətməyə çalışsan da arada nəsə sivişib əlindən qaçacaq və sən sonra hamidən gizlətdiyin bu nəsnəni yerinə qoya bilməyəcəksən. Deyək ki, bir dostuna həsr olmuş yazı yazırsan. Yaxından tanıdığını zənn etdiyin bir dostunun... Baxırsan klaviaturaya, baxırsan monitora... sözlər qaçıb. Nə deyəcəyini unudursan...

"Yol romanı" Vurğun Əyyuba həsr olunub və 2012-ci ildə kitab şəklinde dərc olunub. Yenidən təqdim etmək istədik sizlərə...

(əvvəli 1-ci səhifədə)

O, Qumral gözülü devdi. Minnacık bir... Qız, bu olub artıq, səndən əvvəl olub. Sən də minnacık bir kadın sevəcək deyilsən, minnacık bir erkək de gözəllik etalonlarına uyğun deyil. Olsun da, Mavi Gözülü Dev etalonla sevmədi ki...

Amma nasıl da bir sonluq verir "Dev gibi aşklara məzar belə olamaz..."

Yenə qatdım-qarışdırıdım... Nə sonluq, heç başlamadım belə... Hər şeyi demək də, danmaq da çətin... Madam romandı - janrıñ tələblərinə cavab vermək gərəkəcək. Proloqu, obrazlar qalereyası, qəhrəmanları, süjet xətti, kuliminasiya, qalxmalar, enmələr, təsvirlər və epiloq. Başlayaqlı, Qumral Gözlüm?..

Prolog

- Mən dediyim sözü tuturam.
- Baxaq da...
- Olacaq bu səfər. Demişəmsə olacaq...
- ...

***

Xəritəyə baxıb da gedəcəyimiz yolu müəyyənləşdiririk. Hər halda Jül Vernin qəhrəmanları kimi 80 gün ərzində dünyani dövr etməyə hazırlaşmasaq da, 10 günə dörd ölkənin sərhədində keçməyi qəraraşdırmışaq, öz maşınımızla. Gör neçə ildi maşınımız var, heç belə uzaq səfərə çıxməq cəsarətində bulunmamışq. Düzdür, məndən olsa heç evdə oturmazdım, elə hey gəzərdim. Səyahətdən gözəl nə ola bilər? Amma burda ikinci tərəfin də mövqeyi əsas rol oynadığından və onun da illər uzunu başı çooox qarışq olduğundan istəklərimi özüm kimi içimdə gizləmişəm. İndi durum dəyişib, indi mənim diqtələrim də işləyir. Amma insafla danışsam bu səfərin təşəbbüskarı o oldu. Əvvəl bu ideyaya bir az skeptik yanaşsam da sonra fikirlərimdə bu səfərə təkan verəcək dəyişmələr olur. Deməli belə - yola çıxırıq - hardan hara gedəcəyik? İlk olaraq bizim Bilesuvardan İran Bilesuvartına, İrandan Naxçıvana, Naxçıvandan Türkiyəyə, Türkiyədən Gürüstana və sonra evə qayıtmağı planlaşdırmışq. Təbii, bu bizim saylığımız, fələk nə sayacaq, onu biləməm...

Marşrutu bir az da xirdalayım. İrandan keçid səbəbi Naxçıvana getmək istəyimdi. Sonuncu dəfə iki filmim üçün material toplamağa, çəkilişlər etməyə getmişdim. 2003-cü ilin mayı idi. Atam da sağ idi, Naxçıvanda adını tutub gedəcəyim baba evində yaşayan əmim də...

O zaman çəkilişləri bitirib geri döndən bir həftə sonra səhər qəfil telefon zəngiyələ məni Naxçıvanla bağlayan sonuncu doğma, əziz kimsənin də bu dünyadan köcdüyünü dedilər. Elə bil vidalaşmağa getmişdim. Gözlərim doldu, amma hər şey qaldı içimde, ağlaya bilmedim əmimi...

İndi fikirləşəndə ki, getmək istədiyin yolun bir parçası da oralara, xatırlərimə aiddi, ürəyim də gizildəyir...

***

Naxçıvanlı dostuma telefon açıram:

- Rza, Naxçıvana gedirəm, özü də maşınla...
- Tək? Özünüz sürəcəksiz maşını?
- Tək niyə, sürücüm millət vəkilidi.
- Naxçıvanın yaxşı vaxtı, amma yol... "Nənəm vay" yolunu gedəcəksiz...

- Nənəm vay?

- O yola elə deyirlər... Çətin yoldu, dözə biləcəksiz?

- Dözerəm...

... Dəstəyi qoyuram, fikirləşirəm niyə dözməyim? Asfaltın üstündə şütyən maşınla yol getməyə nə var? Ürəyindəki yolları aşmaq var həyat yolunda. Pafosa bax ey. Yox, pafos deyil bu, deyil. Dediym kimidi, ürek yollarını necə keçəsən? Anlayıram çarəsiz axtardığım özümə gedən yoldu, səy-

yah kimi yollara düşməyimin səbəbi də odu. Belə getsə, deyəsən mən Kolumb kimi, Marko Polo kimi, Övliya Çeləbi kimi məşhur səyyah olacam... Fəlsəfə danışma, qız, yolcu yolunda gərək... Hə, unutdum, Naxçıvandakı müelliflərimizdən birinə elektron poçtla gələcəyimi xəbər verirəm. Üzünü görmədiyim, amma yazılarına qəzədə ürəklə yol verdim müəllifə. Bir də Aqil Abbasın e-mailindən və onun adından mətbuat aləminin Qarsdakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Vurğun Əyyuba Qarsa gəlmək fikrinin olduğunu yazıram. O da Aqil Abbasa cavab verir - şad olacağını bildirir. Madam hər kəs bu durumdan razı, hələ gözləyən də varsa hardasa, yır-yığışını elə və haydi...

İRANDA

... Bilesuvər sərhəd keçid mentəqəsində elə də çox adam yoxdu. Məlum səbəblərdən sənədlərimizi tez-tələsik həll edirlər və keçirik İran Bilesuvərına. Miladi tarixi ile 2011-ci ilin 23 iyununda. İlk şok burda başlayır. Elə fərz edin ki, 10-15 metr arası olan məsafədə əsrlər dayanıb. Hicri və miladi tarix arasındakı fərq bariz görünür. Bizim gözəl-göyçək, səliqə-səhmanlı keçid mentəqəsi ile müqayisədə bu miskin mənzərə heyrləndirir. Neçə minillik tarixi olan dövlətin başlanğıc torpaqları beləmi olmalıdır?

Nə isə, burda bir az ləngidlər bizi. Dediklərinə görə, kompüterdə problem var, internet bağlantılısı yoxdu, ona görə bizim kimliyimizi dəqiqləşdirmək problem olub. Ah, bu internet bağlantısı. Son vaxtlar bu bağlantının mübtələsinə əvərilmüşəm. İndi yola da götürmüşəm özümlə noutbukumu...

Hər nə isə, onlar bizim kim olduğunu öyrənməkdə olsunlar, sən də ətrafa bir göz gəzdir, xanıməfəndi... Ətraf deyəndə ki, belə də, kasib, fəqir, məhzun görkəmli adamları... Bircə bizim nömrəli ciplər bu mənzərəyə bir az fərqlilik gətirir. Onların da sahibləri yoxlamalardan bezgin kenardan seyr edirlər durumu. Məni də elə sərhədi keçən kimi başıma örtdüyüm yaylıq, əynimə keçirtdiyim qara pləş tincixdirir. Tamam qapanmış qadınlara baxıb da bu istidə belə necə gəzdiklərini düşünürəm. Əshi, onlar öyrəşiblər yəqin, sən neyəyəcəksən bütün yolu, onu fikirləş, onu...

... Nəhayət, sənədlər hazırlı... Aqil Abbas yol boyu xərcləmək üçün bir az pul dəyişir və sonra məlum olur ki, mədəni şəkildə desək, bizi aldadıblar. Yəni pulu az veriblər. Və sonra yolda məlum olacaq ki, heç ümumiyyətə pul dəyişmək lazımdır, bizim manat işləyir burda. Bizim manat da, bizim telefon şəbəkələri də. Deməli, yavaş-yavaş birləşirik. Hələlik bu şəkilde. Sərhəddən çıxan kimi yolda durmuş fəqir, məhzun görkəmli insanların Culfa gedən yolu soruşuruq. Qəribə, donmuş baxışlarla, heç nə ifadə etməyən baxışlarla baxırlar. Bilmirəm, doğrudan bilmirlər, ya qəsdən bilmədiklərini deyirlər. Cox yerdə yol göstəriciləri fars dilində yazılığından və biz də bu əlifbanı höccələyə-höccələyə oxuduğumuzdan, sürətimizə uyğun gelmir. Amma irəlide latin qrafikası ilə də işarələr var və bu işarələr bizi aparır Culfa yolu ilə. Hə, bir də bizim nömrəli maşınlar.

Yol o qədər düzdü, rahatdı ki, niyə "nənəm vay" deyirlər bu yola? Rahatca telefondakı mahnıları düzüb sırayla qulaqcığı taxmaq olar. Sevimli mahnıları...

- Yaylığını çək başına.
- Eee, maşındayam da.

- Çək başına dedim. Görmürsən qabaqdan gələn maşınlar işarə verir?

- Mənim yaylığımı işarə vermirlər ki... Yolda polis var deyirlər. Yaxşı, çəkdim.

Əlbəttə, narahatlığını anlayıram, elə bir yol gedirik ki, hər hansı kiçicik bir səbəb böyük həyecanlara səbəb ola bilər.

Fəqir, miskin görünüşlü şəhər və qəsəbələrdən keçirik. Hər yerdə iki-üç mərtəbəli, suvaqsız, bir-birinə bənzər,

yeni binaya bənzər binalardı. Hər yerdə alver məkanları. Təbii, yol qıraqında kitabxana görəsi deyilem - amma neçə minillik dövlətin əyalətləri niyə belə olsun? Ərazinin adı Azərbaycan olduğuna görəmi?

İngiliscə yazılmış lövhərdəki yer adlarının eybəcər tələffüzü bizim dilə müləhizələrlə çeviririk. Amma harda dayansan, nəsə soruşsan bizim dildə cavab verirlər. Özü də bizim ki-mi. Fars melodiyası olmadan.

... Səhər tezdən evdən çıxanda yediyimizin üstündəyik. Yolqıraqı kafe-ləre baxırıq. Bəzilərinin üstündə Naxçıvan yemekləri yazılıb. Yəqin avtobusla gedib-gələnlər burda dayanırlar. Gözümüzə ala-babat dəyən bir yerdə durmağı qərarlaşdırıraq. Amma içəri girəndə ürəyim sıxlıq. Narazı sıfətimi görüb tez-tələsik:

- Tanımiriq buraları, ac qalmayaq da... - deyir sürücüm.

Çare yoxdu. Zətən əynimdəkilər bir tərəfdən sıxır məni, bu miskin mənzərələr də bir tərəfdən. Divarlardan dini liderlərin şəkilləri asılıb. Nə dəxli var, anlamıram. Ətrafda deyəsən bizimkilərden də gözə dəyir. Amma bizə özenlə yaxınlıq göstərməyə çalışan bir nəfər diqqətimi çəkir. Tez-tez telefonla zənglər edir, telefonunun nömrəsini yanındakına bərkdən diqtə edir (bizim telefon şirkətinə aiddir). Sonra bizə təklif edir ki, maşını onun arxasında sürək. Deyəsən sərhəddə internet bağlantısının niyə uzun müddət alınmadığının səbəbi aydınlaşır. Millət vəkilinin, yeni mənim sürçümün diplomat pasportu diqqət çəkib. Özü də necə diqqət çəkib, hətta eskort da qoşular. Amma çox sürətli gedir bu maşın. Biz ona ayaq uydura bilmərik. Eybi yox. Başqları gəlir dalımızca, gözdən uzaq qalmarıq.

- Yatmaq olmaz, olmaz. Amma yuxu da gəlir. Söhbət eləmək lazımdı...

- Oxu, bizim mahnını oxu.

- Yorğunam, səsim yerində deyil - deyib elə naz eləyirəm ki, sanki Monserrat Kabelyedən Karmenin ariyasını xahiş edirlər. Pah, guya nə olub ki? Cox da ki, qədrini bilmirlər, Qumral gözlüm...

- Oxuyum deyirsən...

Dağlarda duman gözəldir,

QaşlarıM kaman gözəldir.

HüsնüMə heç bir söz olmaz,

GözləriM yaman gözəldir...

- deyirəm və əlimi gözlərimdən gic-gahıma sürüşdürürem.

- Kim şübhə eləyir ki?

İçimdə mızıldanıram - mən sənin şübhə eləmədiyinə şübhə eləyirəm. Amma demirəm, təbii - sürücünü hirs-ləndirmək olmaz. Çünkü yolu elə parçası ile gedirik ki, niyə bura "Nənəm vay" dediklərini anlamağa başlayıram. Dar, dolanbac, dağlımış, yenidən qurulmaqdə olan yol. Ağır tonnajlı maşınları ilə yüklenmiş yol və ağır mənzərə. Araz və o tayda xaraba qalmış torpaqlar. Bu çayın qəribə qisməti var nəsə. Bir vaxt ordan bura baxardıq, indi burdan ora... Ayrılıq çayıdı, adı su hövzəsi deyil...

Dayandırır maşını sürücüm. Sərhəd dirəyinin yanında şəkil çəkilməyi ni arzu edir. Təbii, yerinə yetirirəm. Qəribə yol oldu bu yol - təbiətin gözəlliyi görünmədi. Sıxıldım... Ağrıdım... Qulaqcığı taxım bəlkə...

Ayarlamاق istəyirəm zəng gəlir. Nömrəni tanımırıam:

- İradə xanım, mənəm Rahildi.

- Salam, salam. Biz yaxınlaşırıq Naxçıvana, qismət olsa görüşərik.

- Zəng edim gömrüyə?

- Yox, heç bir şey lazımdır.

- Sabah orda tədbir olacaq...

- Yox, bir təxminən iki saatə çatarıq sərhədə...

- Yaxşı, görüşmək ümidiylə...

- Saq ol...

... Telefonu qapadıram, amma özlüyümde fikirləşirəm ki, "ne zəng", "ne gömrük". Neçə ildi bu oğlanın şeirlərini çap edirəm, heç soruştamışam harda çalışdığını, nə işlə məşğul olduğunu...

... Benzindoldurma məntəqələrinin yanında uzun-uzadı növbələr var. Neft ölkəsində benzinqə növbə - bu da bir təzad. Təbii ki, səbəbini bilmərik. Ancaq müləhizələr...

... Ay aman, bu da Culfa sərhədi. Vətən, doğma torpaq, yurd? Yox, məni bu dəqiqə sevindirən məqam başqa bir hissidi. Maşın neytral zonadan keçən kimi əynimdəkiləri elə çıxarıb tullayıram ki, heç Sevil çadrasını belə atıbilməzdi.

(ardı növbəti sayımızda)